

## براهوئی افسانہ ٹی قبیلہ خواہی نادر وشم

صلاح الدین سالانی

ایم۔ فل اسکالر، شعبہ براہوئی جامعہ بلوچستان کونٹہ

عابدہ بلوچ

اسٹنٹ پروفیسر، شعبہ براہوئی جامعہ بلوچستان کونٹہ

### Abstract

Tribalism is basically been focused in this research paper social and cultural fluctuations in the western and this problem have been researched and elaborated short stories raise those basic and real problems in the society which are creating disturbance for the people the basic principles of tribalism have been left behind that is our problems are increasing If treble system gets fail to provide justice and at the same time there are few social behavior that are keeping the tribes away from tribalism there are second weakness have been brought on the surface through short stories . Every short story points out our social and tribal weaknesses It also points out those problem which can't be judged by common people .it has also pointed out all the tribal issues and at the sometime it has got or it contains a lot of suggestions for the tribal chiefs to provide justice and not to give up by the problems. It keeps the society united and breeds brotherhood if injustice is done to any one in our society then he is supported by all the people along with all tribal chiefs. His problems are solved unanimously. It is the reason why tribalism is the basic need for everyone.

*keywords:* Tribalism, social and cultural fluctuations, short stories, social behavior

## چاہنداری

براہوئی خلقی راج ٹی ہر دور باری ناول اوڈکھاک مسنوں۔ اونفے مرکنگ کن ہر بندغ ئے  
اجتماعی مکک ناگرج مسنوں۔ ہر بندغ راج ٹی تینے بازی ٹی اوڈداہ کننگ نا کوشت ئے کرینے۔ ہراکہ  
راج ناسہ خاصون شخ نس پانتنگ۔ انسان تینا تخلیق ان پدایناوسکان بازی ناخواست گار مسنوں۔ ہراڑے  
اونازندنا ہرکاریم اونا مخلوق تون اوارسی ٹی کننگ نا اودے خواست مسنوں۔ اوکان بیدس زندے بے چس  
سرپند مسنوں۔ انداسوب ئے کہ اینواسکان بندغ تینا تے کل ان زیات دوست تحک۔ تینا ہر خوشی اونغے  
تینا تیتون شخ او بانٹ کننگ نا کوشت یک۔ اگہ بندغے جاگہ نس اسہ ویل نس دوبرے۔ تو تینا تے  
مکک کن توار یک۔ انداسوبے کہ ہر قبیلہ نابندغ تینا قبیلہ نا مخلوقے ایلوتینا زیات دوست تحک۔ تاکہ  
اونادکھو ویل ٹی اودے تینائی نا احساس مف۔ قبیلہ ہمونشانی پانتنگ ہراکہ راج ٹی بندغے اسہ سو برو  
بندغ نس جوڑ یک۔ اودے قوم نسے نا خواجہ جوڑ یک۔ تینا ہرکاریم ٹی تینا مخلوق نا خیال دار جوڑ یک۔  
انداوڑاٹ تینا ہر بے وس ولاچار نا خدمتے کننگ کن تینے مون ٹی ایتک۔ اوایلو بندغ اک ہم اونا  
قدرے کیرہ۔ او تینا بندغ اور کن اسہ سیخا نس مریک۔ ہنداوڑاٹ ہر بندغے تینا قبیلہ ناخواست  
مریک۔ ہر بندغ نا است کشک کہ تینا قبیلہ تون اوار مریسہ تینا پین تون اوار قبیلہ ناپن ناعزتے ہم برجا  
تھے۔ براہوئی تخلیق مروکا افسانہ غاتے ٹی ہم ناراج نا ہمونزور یک درشان کننگانو۔ ہراقتیان دا قبیلہ  
خواہی ناخواست ان خلقت نا است پنگ ئے۔ اونفے افسانہ غاتا حوالہ ٹی مون مستی ہتنگ نا کوشت  
کننگانے۔ ہراکہ داوڑاٹ او۔

”ہے دے بھاز پھر کریس۔ آسمانا جھمک تفسیر۔ ہر کنڈا تہارمہ اسکہ۔ اسیکہ اسیکہ گروک  
ہم شمبلاخ تسکہ۔ جھلانا رہی آمنہ گدان اسرہ۔ اسہ گدان سے اسہ پیرو بندغ اس تو لوک اسکہ۔ اونا  
گدان پدان اسل پالیسس اوا اینوتینا خیال تے ٹی اسکہ زندگی ناسہ اسہ واقعہ اونا مونابریسہ اینا کہ۔ دا  
مخنگا تہوک دا طوفانی تنک دا پھر و جھمراک اونا مونٹی چنکی ان برسہ ہنانو۔ داسہ دا او جھمرو طوفانا تیان  
خوف الویکہ۔ مگہ اودے دا گڑانا بھاز فکر اسکہ۔ کہ دنیا اراکان ہرانگ ترقی نامزل آسر مریسہ اینگ ٹی

ئے مگر اوتینا بیچ کشتی و ہیٹ میل خوائفنگ ان مستی ترقی کتوسس۔ گدرینگتوس او اینوئیس سال مست تینا زندگی ٹی اولیکو وار موٹل (موٹر) خناسس۔

لیکن داسا اونا نظر موٹل تینا تمک تو اودا موٹلاک ہے مون ناموٹل تیان رنگ و نمونہ سیٹ نظر بریرہ۔ ..... بخ زیات مریسہ اینا۔ مرمران ہورہ ناتوار کلہ بسکہ۔ پیرانگا زور زورٹ توار کر یکہ لیکن تہوا اونا داتوار ئے دان اینگ تالان کریسہ اینا کہ۔ اونا آخری کو توار جدو جہد ناتوار اسکہ۔ یجان اوتماسس لڑزا کہ خنک تہ تراسر۔ مگر توار اونا باہ ان پیشن تما کہ مشک اونا داتوار ئے خاموشی اٹ ہنگرہ۔ او پارے کہ کاش کنادا توار ئے کنادا خاچو کا قوم ناور ناتیبی شائغے۔ تاکہ اودا توار آرش مریر۔ اینکہ اگہ داسکان دے ٹک اسکان خاچار تو اوقتا داباتی ماندہ غا پوچاتے رہنک ار فیہرہ دیرہ۔ اوزور زورٹ پاریسہ اینا مگہ اونا کس اس توار ئے خف تو تہو۔ اینکہ او تیغ ناشہ ٹی محواسر۔ پیرینگا ناگٹ بارس کا ٹم تاسہ کنڈا اباہ تہ مچ مس۔ او ہمیشہ کن خاچا۔“ (گل: 2015: 146)

ہر خا ہوت ٹی اسہ پیر و کماش کس مریک۔ اونا سوچ تینا خا ہوت تون اوار تینا ڈیہہ انا آبادی کن ہم مریک۔ ہندا سوب ئے کہ ننا پھوال آ مخلوق تینا زندے بھاز خواری ٹی گدرینگ ان پدمام تینا قومے پنت اینک۔ اونا ہر پنت زندنا تجربہ غاک مریرہ۔ ہندا سوب ئے کہ پیرینگا بخ و گورینچ ٹی مدام تینا گدان ٹی وخت گدرینگیکہ۔ اینو بلوچستان ہموڈے پانتنگ۔ ہرائی پھوال تون اوار نیست گار اک بھاز زیات او۔ اینو اگہ بلوچستان تینا بے دیری ناسوب ان خوشکا وہ ئے۔ ہندا خوشکا وہی تینا ڈیہہ انا مخلوقے لنگڑا ویزا کرینے۔ اگہ ننا تینا راجی نظام آہرن تونے ننا ہمو راجی سرکڑ داغاتا بے پرواہی نظر بریک۔ ہراڑان اینو ننا دھرتی ویرانے۔ ہستین ننے پٹ و میدا نک غیر آباد نظر بریرہ۔ پیرینگا ہرا وخت شون ہلوکا مخلوق تون آسرائی تے خنک تو اونا است ٹی دادرد پیدا مریک۔ کہ ننا قوم ناورناک اینو ہندن بے پروا خاچرہ۔ کہ او فتنے زندگی بچو ڈکھ اس مف۔ یا تو تینا زندے بے کار آ کاریم تے ٹی ایسر کنگ کن اسٹ ایلوان زیات مستی اینگ نا کوششت ئے کیرہ۔ راج ہمو وخت آ شون داری ناپارہ غا گام گچ کنگ یک۔ ہرا وخت تینا ڈے نا بھلا سرکڑ داہ غاک تینا ڈے کن تینا مالے خلیر او غریب آ تا کمک کاری ئے کیر۔ او فتنے کن ہندو روزگار ننا بند و بست ئے کیر کہ اوقتا گزران مرے۔ گڑاننا مخلوق ٹی شعور بنگ

توں اور اوفتے روزگار ہم دو بریک۔ اوننا زندا سہ کچین زندگیں جوڑ منگ کیک۔ دنکہ  
 ”ناز و تنغان دریہو کرے۔ چہانٹ اس خلک۔ دانڈنو چہانٹ اس کہ بنوکا دست اوز و ردار  
 انگا تو انابنگ تون حیران او پریشان مس۔ ناز و تینا ارانیٰ خاچوک اسکہ دانا چہانٹ ے تینا اروالاک  
 بتوس بلکہ داچہانٹ ان اوقتا ہمسایہ غاک ہم پریشان مسر کہ ناز و نانا باوہ نارانیٰ انت مس۔ اوقتا خیال اندا  
 اسکہ کہ شاہد اسٹ بیمارے، یا کس اس کزیت کرینے۔ او دودینگسہ بسر نازوے خنار ناز واریشٹی اسکہ  
 حید اس اینا کہ خید بسکہ پڑ غاک تہ مونا تموک اسرہ، زیبا و پھین آمون تہ خرن خرن اسکہ۔ خنک اونا  
 گڈی چہارنگا کنڈا انگ ایگ چیرینگارہ۔ نازو کس تون ہیئت کتوہ ہمسایہ غاک اوڑ تون ہیئت کنگنا  
 کوشش کرے۔ لمہ باوہ تون ندر و صدخہ ایلو دوست اوسیال اک ناز و نانا پارا پارا پاران مچ تو لوک اسر۔  
 ..... ناز و پارے ایڑ ہرگز اس مرے مگہ دولت والا توارے۔ کنالہ و باوہ کن تون انت کاریم اوفتے پنچ  
 ہزار روپی رسیدنگ۔ امی کے مر یومر یودا ہیئت تون ناز و چہانٹ خلک بے ہوش مس۔ لمہ و باوہ تے  
 دودینگار بسر۔ سیال دوست اک مچ مسر۔ ملائے ایسر، دم دود کرے۔ مگر ناز و اسل سنبھال کتو۔ درست  
 ے۔ تو لوکاک فریاد کریر پاریر۔ اے اللہ دانٹ مس۔

ہمسر پارے ناز و پنچ ہزار ناگواچی مس۔‘ (براہوئی اکیڈمی: 1976: 98-93)

ناراجی زندگی ہرا کہ دوداک مخلوق ٹی ہڑس ے ودی کرینو اوفتے ناراج ٹی لب ناپن  
 تنگ۔ اینواسہ مسٹراس بیرہ لب ناسوب ان تینا جان ان بیزار مریک۔ او تینا زندے ختم کنگ کن پاہو  
 کنیک۔ ہرا کہ ناراج ناسہ خراب اور سم کس پانتنگ۔ چندی افسانہ غا ہندار داٹ نوشتہ کننگا نو کہ اسہ  
 مسٹرھ نئے نالہ و باوہ اودے چندی پیسہ غا تیا بہا کنگ ان پدا و نالہ ے تینٹ کنیرہ۔ یا لب کن مسٹرنا  
 زندے زندان جوڑ کیرہ۔ ہندن ننا ڈیہہ ٹی چندی بندغ ہندو اریر۔ ہرا کہ تینا خلق آتے تے ٹی مخلوقے  
 تنائقیو او مخلوق اوقتیان بیزار او۔ دے ٹی او فک مخلوقے تنگ کیرہ۔ شام نارایتیان دزی کیرہ۔ ہرا کہ  
 اسہ خراب او عادت کس ارے۔ اینوراج ٹی مفلسی مخلوقے ہندا خدر بے وس کرینے کہ تینا مسٹرھ نالہ  
 ے تینا زندا آسراتی تے کن استعمال کیرہ۔

ولے مست ہرا کہ مخلوق لب ے جوان سر پند مسکہ تو اونا ہمو خیال اس کہ ہرمار تینا دوتے ا

ٹکھٹ و کاری کرساتینا لب ے مچ کرے تو تینا زالبول آتے ہم جوانی ٹی سنھبانگ کیک۔ اگہ تینا لب ے مچ کنگ کتو تینا زالبول ے ہراڑے جوانی ٹی سنھبانگ کیک۔ دالب ناپیسہ غاتے ہمو بندغ مچ کریکہ ہرانہ کہ سانگ مسکہ۔ دااوقنا شرط اس کہ اونا ایلم اوباوہ چو وڑسیٹ اونا کمک ے کپس تاکہ ہمو بندغ تینا خا ہوت ے سنھبانگ کن تینٹ تینا دو تینٹ کماہی کے۔ ہراڑان اونا خواری نادیک اودے اسہ جوانو انسان اس جوڑ کیر۔ ولے اینو مخلوق حرص ناسوب ان لب ہلیک اوتینا چناتا ہننن آزند ے زندان جوڑ کیک۔

”ہڑدے آنبار اینوام آ زمان خازگی ے جمر تینٹ بوک اسکہ مگہ ڈغار تو نگ آتہ چوک ے بدن نا خوند آن بے نصیب اسکہ۔ دے کی الینگ آن زرہ وس مست سردارنا پیرنگا بزغرلٹ اٹ نی پاء تینے گرسہ ارانگلی ے سر کرے..... سردارنڈیسیہ انو ے پارے مشک پننگ کیرہ مگہ مش تہ بنیادام خل تیان ے تلار تیان پھرے۔ سردار انورنا دو ے الک اومونارائی کس۔ مگہ انور باوہ خان دو ے کشتہ بس شامونارائی۔ پارے شامو۔ بہ ای ونی سنگت مرین نی ڈب ے ٹی چک الیس۔ ای تینا ارائی سانبیوہ تہ انونا ہیبت شامونا ہست ے لگا۔ ہڑتوماک تہ دوئی مسرتے سردارمون ے مٹ کریسہ پارے۔ انورای نے مست پاتوٹ کہ داشامونا مراد کور مور بیک اسے اراڑے باء سخت کرے سوء ے کشتک۔ ہڑتوماچنک بشخندہ کریر۔ او سردارلٹ ے تہوئی چرخ ترسہ چروٹ آن شیف دھڑا۔“ (ریسانی: 1982: 74-62)

راجی زندگی ہر خلق نا اسہ دروشم کس مریک۔ ہراٹی سڑدار او اونا مخلوق تینا وختے تیرکننگ کن خوشحالی ٹی رینگرہ۔ انتے کہ خلق اسہ بندغ نارایا گدانے پاپسہ۔ بلکن خلق مخلوق نا ہمو ہندو جاگہ ے پارہ ہراڑے او فک تینا کماش تون او اونا ڈغار تے آکاریم کرساتینا زندے تیرکیرہ۔ ہر خلق ٹی اسہ ملک یا سڑدار کس مریک ہرانا خلق ٹی تینا بن پیری او ڈغار کس مریک۔ ہراڑے ہمو خلق نا مخلوق تینا بزغری ے کرساوخت تیرکیرہ۔ سڑدار ہمو علاقہ ناسر براہ مننگ تون او اونا خلق انا خیر خواہ ہم مریک۔ ہنداوڑ شامونا باوہ ہم خلق ٹی سڑدارنا ڈغار تینا بزغری کریکہ۔ اینو ہراکہ راجی نظام نا خلق او ملک ٹی ے اونا جوانی تیان اینو ہم خلق نا مخلوق تینا زندے آسرات تیرکننگ ے۔ انتے کہ ہمو خلق نا ہر بندغ تینا خلق والاتا احترامے بھاز جوانی اٹ کریرہ۔ اوفتہ معلوم اس کہ مخلوق ناسیوت اونا اسٹی ان مریک۔ ولے ننا

تہذیب اسلامی راج نائے تو ننا خلق آتے ٹی مسیت تون اواردیرانا اسٹی ہم بھاز ملک۔ ہمو خلق نامخلوق  
تینا ڈکھ وویل ٹی اسہ جاگہ غامریک۔

’لٹ سینا ماسا سوتڑو کا گورتچ نایجان کاٹم شرطی ٹی کوروک لمہ شلی مرچلتن ٹول آتیا ہروک  
تینا فکر تیبی غرق اس۔ اوڑان گڑاس مروا ونا سوک ءدغک حیت ٹی چونڈ کریرہ۔ دامند سے آن گورتچ  
سوتڑیہ ہنا کہ۔ ڈغارنا ہر خروسی مون ہڑسیگا سس۔ حیت آنا پن اس۔ دانہ اس داڑے دانہ اس ایڑے  
۔ ساہداک سوب آن شام اسکا کلمہ سے اٹ پڑے تینا پر کریرہ۔ خروسی تون اوارداک مش تے ہم  
گدریفرہ۔ انا خاطران تو غٹ تاچراٹ ریخارہ۔ نئے بے اس جانا تالگا کہ اونہ پین گڑاس۔ ارائی ہم  
داگنگ داماتے بیرہ پگ ریسنگا کہ نہ موڑہ اس نہ بے کدیم اساہ اس..... داصاف انگا خوبک اونا  
مون نا کر نچا تیان ریڑ کریرہ پیہن آریش ناپٹ آتیبی گارمس۔ دھونکہ پیہن آریش ئے سیردیرکے۔  
دھونکہ داریش زمانہ ناجور جفا ڈک ہڑسیگے۔ قائم خان کاٹم ئے تینا چنڈا۔ اودے تینا خیالا تیاخنگ بس۔  
اڑے گنوک پیری ہم وختس ورنائی ٹی بدل مسونے ایلو کنڈان است تہ پارے ہو۔ پیری ورنائی ٹی بدل  
منگ مریک۔ پیہن ءاپٹ آتا مون ہڑسنگ ناپن ورنائی اف بلکہ است نا خوشی حق نارسینگ محنت نا  
برم آزاتی تازند تون ورنائی تفو کے۔ مر بال کرو کوچک سے نا تو ارقائم خان ناخفا تھا۔ استی پارے کہ دا  
غریب ئے کنے آن بار تہار مئی ظالم انگانخ۔ مون مرغن انگان چہارمہ کنڈان گید کرینے۔ چلتن نا  
کوڈاک کہ اڑے دانا کوتامپ ئے داکان مرے۔ ولے کوشست کرو کا کہ تہارمہ انگان تا شم آن تینا  
کسرے پٹیرہ خمیرہ۔‘ (ہنگلوی: 1984: 26-34)

نخ انگا تہوک ہر بندغے تینا وس ان دیرہ۔ ولے ہمو بندغاک تینا وس ٹی اخدر ہمت تخرہ۔ اوفا  
زند او فنتے اخدر ہمت نا خواجہ کیک۔ اونا کڑ داران معلوم مریک۔ ولے ہرا گڑا کہ بندغے گمر ٹی شاغک  
اوڑان مرمنگ بھاز مشکل مریک۔ انتکہ بندغے اگہ جاگہ نئے آخدا مال یا اولاد ایٹک تو اونا آسراتی  
کن ایٹک۔ تاکہ ہمو بندغ آسراتی ٹی تینا وختے تیرکے۔ ولے بندغ خلقا تا خواجہ منگ ان پدہم  
خدا نا شکرے ادا کپک۔ ہندا اوڑاٹ لمہ شلی نا گڑاس چناک کہسکر۔ اودے سماس کہ اولاد اخدر عزیز او  
گڑاسے اگہ بندغے اولاد مف تو اخدر خوار زار مریک۔

ہنداوڑاٹ لمہ شلی خویک آتا گواچی مرساتینا وخت نادے تے تدیفیکہ۔ اینوناراج ٹی  
 ڈکال تینا پراغاتے شاعانے۔ اوہرکنڈ اسہدارک شہرہ۔ ولے داڈیہہ ٹی نخ پین زیات مریک۔ ہرکنڈا  
 نخ ناتہوک تینا شک آتے تالان کریسہ بے وبوچ آتے باریفیر۔ لمہ شلی نارغ تینا پیرانسری ان بے  
 نیاز مریسہ تینا سہدارتے کن فریشان مسکہ۔ جاگہ کس تو نخلق آتے ٹی گڑاس ارامریہ۔ ہراک سیل ٹی  
 کچھی اوباسنی ٹی ہندا علاقہ تے ٹی گدان کیرہ۔ اوفتا گڑاس سہدار اوفتا گزران گنگ کن گنج او۔  
 ولے لمہ شلی آستاسہ ہمسایہ کس ہرانگڑاس چنا پوسکن ورناسسر۔ اوفک تینا لمہ باوہ تو ن دوسکی کریرہ۔  
 اودے ہندا گمراس کہ اونا چنک اوفتے تو ن کمک کیرہ۔ اولمہ شلی ناسہ مارکس اوہم مدرسہ ٹی خوانک۔  
 اوفتالہ باوہ داخدر بے وی کیرہ۔ اولکنگ کن پچس چنپسہ تینا سہدارتے کن بے کیرہ۔ اوتخ ٹی ہم  
 اوفتے ہندا گمان مریک کہ سہدارک اگہ بے بے مسر تو اوفتا زندہ متنگ بھاز مشکل مریک۔ اوفتا  
 گزران اندا سہدار تیتا۔ اوفک ولدانا ہندا ڈکال ناگواچی مریرہ۔

”اونا پین ناتو کس اے سماہ الو بس کل خلق والا ک اودے گنوک پاریرہ..... اواسکہ ام گنوک  
 کس۔ خازگی آبدن..... ہرگلو کاچچ آک..... دنز و مش ریش و بروت۔ اودے نہ کنگ ناسماہ اسکہ نہ  
 بیٹنگ ناگرا کس رینگا کہ تہ تو کنگ نہ تو چپ کریکہ تو لوک مسکہ..... اودیراس؟ ہراکان دا خلق ٹی  
 بسوس..... داکس ء سماہ الو۔ بس خلق والا ک اندا چاسرہ کہ دا گنوک چار تو مست خلق ٹی بس۔ منہ  
 وخت اسکان دے درست خلق ناگلی کوچہ آتیٹی گوئی کریکہ نکان اسہ جاگہ اس تما کہ نن ء تینا صوب  
 کریکہ۔ ولہ سیل نا الگ تو ن نخ اٹ بے بندر آن اونا گندان باز مشکل اسکہ اندا خاطر آن مولوی  
 عبدالرحیم اودے تینا ارانی اڈتس۔ مولوی نا بھلو حویلی کس اسکہ ولہ اونا ارانا باتیک بیرہ اونا جند و اونا سیدہ  
 آسٹرز رینہ اسرہ۔ دا گنوک نا مولوی نارانی بنگ آن گڈ دارانا باتیک مسٹ مسر..... ے سماہ ا فک کہ  
 دشمن آتے آن بدل الگ کن پانزدہ سال مست خلق آن انگ آن گڈ ای ہراڑے مسٹ..... امر  
 کریٹ..... ولہ کنے چٹ چٹ یاد بریک۔ کہ ای ہورہ گروک جھمرو شنزہ آتے ٹی تینا مسٹرز رینہ  
 نکان رسیفیٹہ اونا دوٹی ہلکٹہ کہ اودے تینون تینا ارانا دیولہ مخلوق کنے اتوک.....“ (ضیاء: 1984:

(57-69)

خلق ٹی اسے بندغ کس گنوک ناپنٹ دا نگ اینگ چرینگا کہ کہ اودے خلق نامخلوق تنگ کریکہ  
 - ہراسٹ اودے خل ٹی خلککہ - اودے ہرکنڈا چندی چناک دریرہ ایسہ - ہرچنا اور نانا بائی او گنوک نا  
 پنٹ یات کننگا کہ - ولے خلق نامولوی عبدالرحیم اونا ہمو حالیت نے خناس اودے خدا ترسی اٹ تینا  
 ارائی حویلی ناسہ پارہ غامتن اوکھوٹوسیٹی جاگہ تس - اونا اسہ مسٹرھ کس زرینہ پنی او اسکہ اودے پارے  
 سس کہ دا گنوکے ارغ اودیرا تیس - جن تہ صحت تون نماز کن انا کہ اوکا پد خلق نا چناتے خوانفیکہ - ہندن  
 ہر نماز نا وخت آمسیت ٹی اسکہ - اونا ارائی زرینہ ہمو گنوکے دیر ارغ تسکہ نخلق آتے ٹی دا بندغ ناسہ  
 گچین دودا سے کہ ہرا وخت کہ کس بے آسراہ مریک - تو اودے ہمو خلق نامخلوق سہارہ ایٹک - ہندا  
 وٹاٹ دا گنوک اسہ دے کس زرینہ غا دوشا غاسس - اودے تین تون دنگ کن چکا سس - اونا پوہاڑ  
 لے خلق نامخلوق بنگ ان پداودے پنچہ بونڈا کرے - ہندا وٹاٹ چندی اراتا مسن تے دوشا غنگ آ  
 پنچہ کننگا سس - ولے پانزدہ سال ان پد بروکا محمد اکرم اینو گنوک ناپن اٹ چاننگا کہ - ولے خدا کس  
 نے ہوش ایٹے تو اودے کس گنوک کننگ کپک - ہمو خلق آسہ خدا نا مہروان بزرگ او بندغ کس  
 بسس -

ہرا کہ گنوکے کڑاس دم اودرودان سارٹی ایسس - ہرا وخت کہ محمد اکرم سارٹی بس ہمو خلق  
 انا کماش ٹکری نا وتاخ ٹی کل لے خلق نامخلوقے خوا کفے او فتنے پارے کہ کنا پن محمد اکرم نے ای ہندا  
 خلق ٹی رینگاٹ اسہ واری تینا چناتیکن سودہ ہلنگ کن شار آنا سٹ تو جھمراو ہورہ نائکا او پھرنا بھاز کننگ  
 ناسوب ان ای ارا نا پارہ غا واپس راہی مسٹ - ولے کنے ان مست اسہ دزکس کنا ز ایفہ گل بی بی نے  
 خلکسس اودے کہ سفے سس کنا مسٹر زرینہ بیوسی ٹی او غا کہ - ولدا ای تینا ز ایفہ نا مجرمے پٹنگ کن اناٹ  
 او مولوی عبدالرحیم نے تینا مسٹر زرینہ نے تسٹ کہ اودے سنہبالے ہرا کہ مسٹر مولوی نارائی نے او کنا  
 مسٹرھ لے خلق نامخلوق نایات آ بس اودے ہمو خلق ٹی ولدا نا جہی کریر -

ناراج ٹی اگہ کس آ خدا جان نا پارہ غان ویل کس برے تو اونا ویل نا ایسری ٹی خلق نا ہر بندغ  
 تینا وس اٹ اوڑتوں کمک کیک - اونا گڑا تا خیال داری نے کیک - دانا خلقی سخائے کہ ہر بندغ تون مہر  
 کتننگ -



”زندنا آسراتی شاہ تے ام شپک ..... انتے کہ زندتینٹ تینا بغل نا ڈکھ ء..... اینو ڈغار آسمان نا ڈکھ اس آسمان ڈغارنا ..... ہر اتم اسکان کہ ارا گڑا ٹی فاصلہ مفک۔ ڈاو وخت اسکان کہ ڈکھ آک اگہ بریرہ۔ ہم تو پاش بریرہ۔ ولے ہر اتم کہ ارا گڑا نا نیام ٹی فاصلہ پیدا مس تو ڈکھ اک بغل نا ڈکھ جوڑ مریرہ ..... بختی گور بام تن چمولہ کن پیش تما ..... دامان تینا است ٹی تینا گودی تے کن شتر انا پت تھا سس۔ بختی ناک تر خاسر ..... نت شپا دا بختی ناک در نامرواری تفسیر۔ پتا نا چپک اونا استی خال کشا سر۔۔ بخ ہم لغور آرنیہ امبار اوڑاخن تو ریسو ..... دے انا مدان مدان بڑز منگٹی اودے تینا بیوسی نظر بس ..... میرو و خبر کریرے۔ نریر ناخن تے ٹی خن تے شائے بیگو آن سوال کرے۔ بیگو پارے اوتو کل ہسپتال آٹی سر سہب اسر۔ بی بی ہموڑے دم تے۔ داہیت انا پاننگ اس کہ ٹکری نائیتاں ڈغار پیش تما ..... کل انا پیشانی کرچ آک بسر ..... ہمو کرچ آتے ٹی نریر پاش مرو بغل نا ڈکھ ء بشا۔“ (زہیر:

(22-30:1987)

اینوناراج ٹی ہرا کہ قدر نواب وسر دارتوں اوار ٹکری نائے ایلوچو بندغ کسے دنو حیثیت دو بک۔ انتے کہ ناراج ٹی نواب یا ٹکری کسے ناہیت مسنے تو اودے مخلوق کل ان زیات اہمیت تسنے۔ دا قدر و قیمت بیرہ نا ہمو قبائلی نظام نائے ہرا کہ ناراجے دوست تھنگ یا اودے مرتھنگ ناسوب انے۔ ہندارداٹ نورالدرین واونا زابیفہ ہمو خلق ٹی رہینگارہ ہراڑے ہمو خلق نا مخلوق پاٹ چمولی کن دا پٹ نا سڑک ان ایپار مش ٹی پاٹ کنگ کن انارہ۔ اسہ دے کس بختی تینا پاٹ نابری تون اوار سڑک نا کنارہ ٹی خلق نا پارہ غابنگ ٹی اس کہ ناگمان ہموڑے سڑک آتما۔ نظیر ہمو خلق نالیس ڈی اواسکہ اوتینا نوکری آ بنگ اس۔ کس ٹی ہمو نیار ٹی پے پاٹ نابری تون خنا پومس کہ نیار ٹی دم دری ناسوبان تمانے۔ اودے ہسپتال آسر کرے۔ ولے ہمو خلق ٹی دارواج اس کہ اگہ کس نا نیار ٹی بیمار مرے تو اودے اراغان پیشن انگ نا اجازت ہلو۔ اگہ کس کس ہسپتال آانا کہ تو اودے تینا بے غیرتی سر پند مسرہ۔ او نیار ٹی مون کریرہ۔ اگہ ہمو نیار ٹی پے کس کس ہسپتال آا دروس تو اودے ہمو نیار ٹی تون مون کریرہ۔ اڑتو ماتے کہ سفرہ۔

ہنداسوب ان نیار ٹی اروختا کہ ہسپتال ٹی سنبھال کرے ہر فے کہ کنے دیر ایسنے تو اودے سما

تھا کہ خلق نا ایس ڈی او اودے ہسپتال آسر کرینے۔ نیاڑی تینا خلق نارواج ان پواس کہ داسا کنا خیر اف۔ اوکنے ہمونرینہ تون مون کیرہ۔ ہرا کے کنے داڑے ایسنے۔ ولے داگڑا تیان بے پرواہ نظیر ہمو نیاڑی ے واپس ارانا ایس۔ خلق نامخلوق اودے خنا تو نورالدين تون اواریتنے بھاز جذباتی کریر کہ نی کناز ایفہ نامٹ اس۔ نی کناز ایفہ تون مون اس۔ ہنداوڑاٹ داہیت ہمو خلق ناکلری اسکان سرمس۔ کلری ہم ہمو خلق والا تیان بار پارے کہ نی انگلن ہمونیاڑی ے ہسپتال آدرینس۔ تو نظیر پارے کہ دن دانیاری کسرتی تموک اسکہ ای اودے ہسپتال آدریٹ ولے خدا کسے کہ شرمندہ کے تو اونا مرضی ہمو وخت آکلری نامے ددینکسہ بس پارے کہ کلری چزکا بی بی دم تسنے اونا کام آکل ہسپتال ٹی او۔ داہیت ان کلری ناخنک شیف مسر۔ پین بیچ ہیت کنگ کتو۔

”بندغ تو ہمو چراغ ناروشنائی آ مبارء ہرا کہ زیات گاسلیٹ تکا یا اسل کم تو اودے تارمسی نا ادرنگ گورکیک۔ تارمسی نا ادرنگ اسہ جاگہ سلوکا خفتے ٹی سرسراس ودی کیک۔۔۔ زمان ہم ہمو چراغ آ تیان کس ہرا کم گاسلیٹ اٹی تارمسی نا ادرنگ نا خلیس آن ہنداخہ تینے پور کرے کہ آخر تارمسی نا ادرنگ نا گواچی مس۔۔۔ زمان تینا حد و حویل اٹی بھلا بھلا ماڑی او بنگلہ غاتے ہریسہ۔ تینا نا لائق کم علمی جان کاہلی ٹی دے پدے رنج مریشہ غربی آن امیر نا کنڈ ادرک اس خلنگ کن آسانو کسر پٹنگٹی اسکہ۔ اودا ٹکن آسان آکسر اینونا وخت اٹی نشہ ہی آگڑا خاص وڑٹ ہیر وئن کس۔ اونا علاقہ غا دا لعنت داسکانے سر متوسس آخر دا کسر نا نامی آ بندغ آ تا لڑو بندے مچ کرے۔ اوفتے آن تینے خوک کنگ اٹی سر صعب مس اوتینا علاقہ ٹی دا کاروبار نا کماشی ے شروع کرے۔ منہ وخت اٹی بھلو پیسہ اس مچ کرے۔ معصوم آ ورناتالمہ ناپٹ او بد دعاک اونا اونا رندٹی ہندن تمار دنکہ نر آسیا مارنا کس مادہ ے غلے او ہمونر آسیا مارا ونا رندٹ تھے۔ پدا ونا ہوشیاری تے آ تو جاننگا عالم آک حیران مسرہ۔ اللہ نا پارہ خان تینا چٹ انا ڈھیل تننگے ہر کس اونا جواننگا قسمت خیال کریکہ قسمت تو ہمو چزکا مورینک ء ہرا فیل ے ہم کس فیک۔۔۔۔۔ افسر حکم تے کہ دا شریف انگا بندغ آتے گرفتار کبو۔۔۔۔۔ زمان اسہ دم مارا تینا ہرا نورجان باوہ غا تینا بے قصور آ بندغ آ مبار ہرا۔۔۔۔۔ زمان حیران مس کہ دا تو ہمو کریٹ ء داڑے امہ بس۔۔۔۔۔ زمان نا باوہ غان ہیت اک پیشتمنگٹی الو کس پائے کہ اوڑا تارمی نا درنگ جلو کرینے۔“ (زہیر:

(12-15:1999)

اگہ اسلامی تہذیب نارداٹ راج آنظر شاعن توہمو تہذیب ٹی کل بندغاک اسٹ ایلونا ایلیم پانگرہ۔ ولے ہراوخت کہ راج ٹی اسہ بندغ کس تیٹ بھاز بڑز انگ خواہک تو اودے چندری کسرک مخلوق تون تادی ناملاہ۔ ولے انسان ہمو وختا بندغے بھاز بے قدر کرسا او فنتے بے بالک۔ زمان ہم تینا شارٹی ہندو غریب او بندغ کس اس۔ ہراناد نیائی بچو وڑ سیٹ مال وڈی ہلو۔ مدام گزران کن مزوری کریکہ۔ ولے بندغے ہراوخت کہ شارنا بڑزا نگا ماڑیک نظر بریرہ۔ تو اودے ہم تینے ہنداڑاٹ تلنگ کن آسان انگا کسرتے پٹنگ شروع کیک۔ اودے سمائے کہ ناراج ٹی اسٹ ایلوتون ریس بھاز منکنو عادت اسے۔ نن ہمو خدا نامہروانی تے تینا استا اپنہ تینے اسٹ ایلوتون تلنگ ناکوششے کینہ۔ زمان تینا شارنا ہمو بندغ تون دوستی گندنگ شروع کرے۔ ہرافتا ہیرون ناکارو باراس۔ مدان مدان آدا لعنتے تینا خلق او علاقہ تسکان سرکنگ ٹی مستی مس۔ ہراناد پد امس کہ تیٹ ہمو علاقہ ناکماش جوڑ مس۔ دالعنت او علاقہ غان بیدس چندی بھلا بھلا شار تسکان سر مس۔ اندا پیسہ غاتیان تین کن ماڑی او گاڑی تون اواری چندی باغ آتا خواجہ مس۔ اونا باغ نامیوہ غاک ایلو شار تسکان انارہ او اندا ہیرون ناکریٹ اک ہم ایلو تسکان ہندا میوہ غاتا گاڑی تے ٹی انارہ۔ ولے خدا ناقہر بس۔ کہ زمان نارو رجان اسہ وار تینا گاڑی ٹی انگ اسکہ غریب او بندغ کسے ناسائیکل تون تمنگ اودے سلفے۔ نور جان تینا گاڑی تے پدا کرسا ہمو بندغ ناخوک آبس ہرا کہ سائیکل ان مسن تماس۔ اونا سائیکل آ کریٹ اس سوفا ناخوک اسکہ۔ ولے بندغی ناسوب ان او پیرینگے بڑزا کرے اونا کریٹ تے تینا گاڑی ٹی تنجا۔ اودے پارے کہ نی ہمو کونہ نا ہوٹل آسلس۔ ای ناکریٹ تے ہموڑے شیف کیوہ۔ ولے نور جان تے فون بس باوہ تا پارے کہ نی ہرڑے کہ اریس واپس برک۔

نور واپس ہڑ سیٹ او کریٹ تے بے خیال کرے۔ ولدان زمان تینا مارتون او ارونا گاڑی ٹی سوار مس۔ ارانا پارہ غارا ہی مسر۔ تو کسر آکٹم نا بندغاک سلوک اسر۔ گاڑی ٹی کریٹ تے خنار تو اودے ملار او رار کہ کریٹ ٹی ہیرون آکو ہراتے زمان ہمو گاڑی ٹی تنجاس ہرائی اونا باغ نامیوہ غاک لاہور کن انارہ۔ داسا او ان ہیبت اک پیش تمار۔ اگہ ناراج ٹی دن انگ لعنت تے تینا راج ناورنا تابائی

خلو کاک زوئس امیر منگ ناتق خنو کاک چندی زند آتے تباو بر باد کنگ ٹی وتین کن پیسہ کھٹنگ کن آ سان کسر خنرہ۔ ولے اوورنا تابلانا غاتے ارفیرہ۔ اندا وٹاٹ چندی پین سرڈار او بھلا کماش اک راج نا ہم تینا کاریم تے ٹی غریب مخلوق نابلا غاتے ارفیرہ او بیرہ تینا کاروبارے پین زیات کنگ کن سوچرہ۔ زمان نا چندی ہیروئن اک گاڑی تیان ملاو۔ ولے زمان اسل بے چکار کرینے تینے کہ اونا ہیروئن اک افس۔ دا گاڑی نا ڈرہوار نامرور یا پین کس کس ڈرہوارے تسنے تا۔ ہندا وٹاٹ چندی ڈرہوار آتے بے قصور جیل آراہی کرفیکہ۔

”نہالی اسہ بے حد زبیا و مسٹر اس۔ اونا حسن وزیبائی نامٹ شہر ٹی رہینگو کامسن تے ٹی الوہرا کہ سرخی وپوڈرے وٹوٹا نا گڑا تے اٹ تینا سینگارے برقرار تیارے۔ بلکہ اونا زب قدرت نافطری آحسن اس۔ چھنکی آن تینا باوہ لمہ نالا ڈی آ مسٹر اس۔ ہر وختا او ہوش سنبھال توہر کس اودے پاریرہ رحیم دادنا چھنکی آن دشتارے۔ ہر اوخت کہ نی درنگی ٹی اسوس رحیم دادنا باوہ نے آگد شانا۔ وخت گدریہنگسا ہنا۔ نہالی غشی آن پھل جوڑمس۔ ء ہندن رحیم داد تینا نوجوانی ٹی قدم آتے تچا۔ دا تو مکاک الہ مسٹرے مار اسرہ۔ پدا دیہات آتے ٹی داخہ پردہ نارسم ورواج اف تینا ملک وڈ غارتے ٹی کاریم کریرہ۔ تین پتین ء خنارہ وخت ہیبت ہم کریرہ۔ بھاز جوانو پاکیزہ محبت کس دا فنانام ٹی اس۔ اسہ دے نہالی نا باوہ اودے پارے کنا مسٹرنی داسا بھلن مسونس۔ اراغان بھاز پشتمپہ۔ نہالی زیب ٹی کہ چہا نڈرہ نا تو بے کس اس۔ ہندا شہر نا ٹکری ناما نہالی آ است ریفاکہ۔ اسہ دے لمہ باوہ ء تینا پارے کہ نہالی ان کنکن سا نگ خواہوہ۔۔۔ ٹکری ء اونا زایفہ ہنار..... تینا اراٹی تو ارکتہ آخر بریک۔ ٹکری مسٹرے ہرنے راہی مس۔ خلق آن مچہ مرہنا سرکہ اچانک گولی تا تو ارمس۔ منہ سیال کسر آ مورچہ ہلکوسر۔ کسری نہالی ء گولی تا نشانہ جوڑ کریر۔ ہمو کسر ناز یہا نہالی ء قبر کنگا۔“ (جنگ: 2001: 19-16)

خلق آتے ٹی ہرا قبیلہ تا سرڈار اک رہینگرہ۔ ہموڑے تینا قبیلہ کن ایلو خلق آتے ٹی ٹکری جوڑ کیرہ۔ ہرا کہ ہمو خلق نا کماشی ء قبیلہ نارداٹ کیک۔ ولے ہرا کہ مخلوق ہمو کماش ء ٹکری منگ نا سوب ان عزت ایٹک۔ بیرہ ہمو قبیلہ نا سوب ان ہرانا کہ اودے ٹکری جوڑ کنگا نے۔ ولے ٹکری تینا اختیار آتے ایلو مخلوق آ بے سوب استعمال کیک۔ دنگہ نہالی نا باوہ عرضوتینا مسٹرے ء کریم داد ہرا کہ اونا

ایلم نامار اسکہ چکی ان پنی کرے اودے تینا سالم جوڑ کر یس۔ نہالی ناہو ہمو وخت آمسس ہراوخت کہ نہالی درگی ٹی اسکہ۔ یعنی چنک سنی ٹی اونا ہومسس۔ ولے خلق ناٹکری تینا مارکن اوڑار بالانا۔ کہ کنا مارے تینا سالم کرک۔ ولے عرضو حیران مس کہ اونا مسٹرھ توچکی ان تینا ایلم نامارنا پن آکننگا نے داہیت توکلے خبرے ولے ٹکری ولدا ہم تینا مارکن اونا رشتہ نے خواہنگے۔ اسہ پارہ غان خلقے دراخ معلوم کس کہ عرضو نا مسٹرھ ساگی نے ولے ولدا نا ہم ہنگ اوٹکری نامارنا ضد کنگ کہ ای تو نہالی نے برام کنگ خواہ دا اسہ کنڈان بے انصافی نادرک نے ایٹک۔

اگہ ٹکری تینا مارے پوکروس کہ اونا مسٹرھ مست ان ساگی نے نی امہ اودے ساگ کنگ خواہسا ولے داڑے ٹکری ہم تینا اختیارات آتے غلط استعمال کرسا عرضو نے نہالی تون اوار دھمکی تننگ ٹی اس۔ ولدا ہراوخت کہ کریم دادے خبرمس کہ نہالی کن ٹکری رسال بسنے تو تینا دشتارے نرفسہ اودے شارادرے اوڑتون برام کرے ہرا اونا پنا منگ نا سوب ان حق اس۔ ولے ٹکری تینا مارنا ضدے پور وکنگ کن گڑاس خلق والا تیان پیسہ ہنگ ان پد نہالی نے دلا سہ ترسا خلق آلیس۔ اودے سم آتا گواچی کریر۔ بلکن او بے قصورے بے غیرت ناپن ترسا نہالی نا خون نے مش تا کریر۔ ہرا کہ قبیلہ نا انصاف ان مخلوق نا بھروسہ نے بھاز مردیک۔

”نے تن طاقت ارے زرارے روزگار ارے خاہوت نا اواری ارے است اشوکاک نا دامون ایمون آن ناریر۔ نے تن زمانہ ٹی دے تے گدریفنگ ٹی اس۔ داہپنا تا خیال کنے ہمو وختا بس ہرا تم بھاز وخت سے آن گڈ ای ظہور جان نے خنٹ اونا مونا چٹس کو چہ ہم کسہ کہ ای اودے نرین اولادنا ودی منگ آ مبارکبادی تو یسٹ انتے کہ اودے ارایا کنا خیال مسہ مسٹرھ آن گڈ مارس مس کس اونا شہے بھاز دھول وڈ مبارٹ کر یس ای اودے تے ٹی تینا دفتر نا معاملہ غاتے ٹی گٹ کسہ ہنگ کتوٹ ہندا دفتر نا جبال آتا سوب آن ای تینا باوہی علاقہ قلات آہم ہنگ کتوٹ سماف شکری آقلا ت نانت حالء خیر ظہور جان ملا بھاز خوش خننگا کہ ای پاریٹ واقعی نرینہ اولادنا بندغے اخدر خوشی مریک..... مست زمانہ ٹی ہم اوتینا مہربان آتے تن ہندن کریکہ ہراک مسٹرھ اولاد نے سنبھالنگ کتورہ اوتے آن واوتے بلکنہ..... درونا جابلی تینا تا فونامونے ہڑسانے..... تا فونامہرا

کنڈے زیات استعمال کیس تو ایلو کنڈے مون مریک..... ن نرینہ غا بھاز اعتبار کرین اوڑان بھاز کاریم بلکن اوہم تا فو امبارتینا ہمو کنڈے مون کرے..... ظہور ناداپیتا تے بنگ آن گڈ کتو جواب الو اوای تینا نرینہ اولاد آ تا بارہ اٹ سوچنگے شروع کریٹ دانیا م ٹی کنے ساتھو کہ اوچوختا کنا گورا ان بش مسنے ہنارے۔“ (زہیر: 2002: 22-25)

ظہور ہمو بندغ اس ہرا کہ تینا دفتر نا جخال تیٹ اختہ اسکہ۔ ولے او نا خاہوت نا تعلق داری قلات ان اسکہ۔ تینا پیری آ قلات نا حال او احوال کن سکا کہ۔ ہندا سوب اس کہ بروکا ہر مہمانے ملوکا پیشانی تون بخیر کریکہ۔ ہر بندغ تینا خلق نا مخلوقے بھاز گچین وڑٹ بخیر کریکہ۔ اودے ہمو تینا ڈ غارتون مہرے ہراڑا او تینا زندنا آختہ ہی تا سوب ان سرمفک۔ ظہور جان خلقی آ لویس ٹی تینا شارے ارمان ٹی ہر سہ اودے اسٹ نارٹ منتگ ان غور کریکہ۔ کہ نا مخلوق انت کہ تینا باوہ و پیری آ جاگہ غا تا قدرے کپسہ بلکن تینا علاقہ غاتے ویران کریسہ داشارتے آ بادکنگ ٹی او۔ ہندا سوب اسکہ او بروکاڑان قلات نا احوال نئے ہلنگ کن اودے تینا ماس آ تولفے۔ اودے پارے کہ ننا زبیا غا قلات امرے۔ ظہور جان تینا قلات نا حالے تنگ ان پد تینا ڈکھ آتے ہم پاش کرے۔ ننا راج ٹی اسہ زبیا دو دوس ارے کہ ننا مخلوق تینا بروکا ہر مہمانے است نا حسب اٹ بخیر کریکہ۔ اوفتے تینا مخلوق نا ہمو حالیت نئے ہر فنگ کن احوال اسہ گچین دروشم سیٹ پامدار کریکہ۔ ہندن ننا راج نا ہر قبیلہ مرے او ٹی ہندا دودارے کہ تینا مخلوقے احوال کیہ۔ ہرا کہ چوٹ نا بندان شروع مریک۔ او تینا خلق ٹی مروکا ہر چنکا او بھلا کاریم نا ہر فک۔ دا احوال ٹی اودے مچا خلق نا کاریم او مخلوق نا بابت ٹی بھاز جوانی ٹی ساتھمک۔

”نظام نا عمرء اگہ اورتے آ حساسب کنگہ تو اندازہ پنجا ونشت سال مریک..... داخہ در عمر ٹی بندغ پیر مریک ولہ نظام نہ پیر مس نہ میر.....۔ اودن کہ غریب ء پنچہ بھونڈہ کروک آک تو پا زء ولہ شاباسی تروک ونصیحت کروک کس افک۔ پنجا ونشت سال نا عمر ٹی نظام نا داحال ء کہ مخلوق دو آن تہ باسن بنگا ء الیک پدین بنگاے ایتک تہ..... نظام داخہ در سادہ تو الوولہ زر نا مونٹ زاری مریک..... زور آوارک اودے سادہ خیال کریہ۔۔ مزغ ء تہ اندن اڑ ساسر کہ گنوک کریسرتہ..... او کاریمی ء بندغ اس اسکہ ولے تینا رضا اٹ کاریم کنگ نا اختیار الوتہ..... ہر زور آور آ بندغ تینا مرضی نا کاریم ء اللکہ

اوڑان۔۔ مطلب کن تو ہراسٹ تینا است وجعہ پاریکہ تہ ولہ حقیقت ٹی اوڑکن کس اسے ناست وجعہ ٹی جاگہ الو..... سماہ اف کہ داوار حوالداراخرہ درچھٹی آ بسونے۔ خلق نابے کار آ مخلوق دعا خواہنگی کہ حوالدارزواس پداشہر آ کاہہ تاکہ نظام پدازندہ مرے وخلق ٹی دھول ناتوار آ نظام ناگونکی ناچھاپ پدا شروع مرے..... ای ام دعا خواہوہ کہ حوالدارزواس پداڈیوٹی آتینا کاہہ..... نظام پدازندہ مرے خلق آبرے ولہ داواراوعقل ووجود ناخرہ درزور آور مرے کہ دھول ناتوار آتینٹ گنویک نا ناچ آکننگ ناچہا خلق نا مخلوق، راندہ ایئہ۔ تاکہ اودے چار میکووار پاہونا سزانتنگپ..... آخرنا خلق ٹی بے وس ووزور آ نظام، اخرہ وار پاہونا سزانتنگوئے۔‘ (ضیاء: 2005: 24-29)

ناراج ہموخلق نا مخلوق نا دا پارا پارا پارا چریننگ ہرا کہ تینا راج نا مخلوقے زیات کوشش ان پداودے اسے جوانوعزت نا خواہے کس جوڑکیک۔ نظام خلق ٹی ہمو بندغ اسکہ ہرا کہ تینا چنک سنی ان چوری مسس۔ اونا لمہ و باوہ دنیا ٹی الویرہ۔ ہرا کہ اودے اسے پن یا قبیلہ سینا باسک کس جوڑ کریرہ۔ ہندا سو بے کہ اگہ ناراج ٹی قبیلہ غاتیان پشن نا بندغ مرے تو اودے بچو وڈسیٹ کس تینا سیال کپک۔ کہ نی ہم ناراج ٹی اسے بندغ سینا حیثیت ٹی رہینگسہ۔ ہندا سوب کس کہ نظام ہمو خلق ٹی بے وارث آ تیان بار پھیری کریکہ۔ کس نظامے تینا خلق ٹی بزغری نا کاریم کر بیکہ کس اودے دھول اوچھاپ ٹی چھاپ خلفیکہ، کس اودے ملنڈ و مسخرہ ٹی ایسکہ۔ تاکہ اوقاسات تیری مرے۔ اگہ زن راج نا ہمو مخلوق نا رجحان آنظر شاغن تو ننے ہمو دور نا بندغ نا چندی وڈ ڈول اک نظر بریرہ۔ ہرائی اوقاروہ غاک ہم اوار مریرہ۔ راج ٹی اگہ کسے قبیلہ یا قوم نا سامف تو اودے بھاز ذلت نا وخت تیر کروئی تمک۔ اودے مخلوق حقارت نا نظر ٹی ہرک۔ ہر بندغ اوڑا ملنڈ و مسخرہ کیک۔ کس کس ہم اونا پیٹے اہمیت تفک۔ دانا سوب دادے کہ ہمو بندغے راج ٹی بچو حیثیت کس مفک ہرانا قبیلہ نا کسے سما مف۔ اودے بھاز خراب او نظر سیٹ ہرہ۔

”قاسم ٹی بی نامریض اسکہ ارا نا بندغ غاک اودے اسے یکہ ءکمرہ نئے ٹی تخاسر۔ تاکہ دامرض پین کس نئے ہلپ۔ پورا سال نئے آن او بسترہ غاتموک اس۔ انسان انت گڑا سے پیدائش آن ہلیس تاموت اسکان وڈ وڈ نا امتحان تیان گدرینگ۔ او ما یوسی آن بسترہ غاتموک کس خالی انگاخن ہیٹ

چت آرا کہ داسہ تو بٹش متنگ تو لنگ کے ہم محتاج اسکہ۔ اوتینا کمزور آدو تیار تو غم آن اوناخن تیان  
 خڑبیک آک یلہ مسر۔ اسہ وخت کس ہموئسکہ کہ دادوک ہم تو انائی آن پراسر۔ ولے داسہ ہڈاک رہیگا  
 سر۔ ترک آک تہ پنجرہ غا بنا رخن گارہ۔ خدا چائے کہ داسورا نگا دیر ہرا کاخن تیٹی مچ مس بدن ٹی دترنا  
 اسہ قطرہ کس مف ولے خنک جل آنا دیر آبار بندہ پر غسہ کارہ۔ انسان امر خود غرض لالچی ء کہ اوڑ تو محبت  
 کیک کہ ہراڑان گڑاس خنک۔ اوگڑاس خنکو تو تینا امر غیر جوڑ مریک۔

اوتینا تیٹی کس ولے کل اوڑان بیزار سر۔ چارل انا باوہ بے سہارا تیا آبار موت انا انتظارہ  
 کریکہ او مسلسل چت ارنگ ٹی کس..... لمہ نی چپ کر نیازی نانت کاریم باوہ ننے پالاتوانت اس مس  
 اونا فرض کسکہ انت ننے پیدا کریرے احسان اس کریرے۔ بس بد بخت بس اے کنارب دنوا لادنتنگ  
 آن کنے بے اولاد کروس۔ لمہ مارنا بحث کٹاس ولے قاسم ایڑے دا بے وفا غا دنیا غا ہنا  
 سس۔‘ (حسی: 2006: 16-14)

ننا چندی خلق آتیاں بیدس چنکو شارہم ارے ہراڑے کہ شارٹی یوسی تیا وٹ مسکہ ہمو وٹ  
 آتے آنور پنی او بندر کس تینا کماشی کن سلوک اسکہ۔ صابرہ نورنا زایفہ اس۔ تینا ارغ کن بھاز گڑتی  
 کریکہ۔ اسہ وار صابرہ ء معلوم مس کہ ہمو وٹنگ نا جاگہ غا دھما کہ مسونے ہراڑے کہ نورنا سس۔  
 ولے اینوناراج ٹی اندو مخلوق ہم ارے ہرا کہ تینا شارنا کماش یا ٹکری و میرتا سوب ان تینا ہرا کریمے  
 قربان کیرہ۔ اوفتے دا خبر مفک کہ ننا میر وٹکری و کماش ہرا صفت آتا خواجہ ء۔

اوڑکن دا وٹاک درست او یا نہ۔ بلکن اینواسکان ننا راج مخلوقے چندی سرڈار و نواب اک  
 ریفسا چندی وار سیٹ آتا خواجہ مسنو۔ ولے نوراسہ وار ہمو آفس آناسس۔ ہراڑے کونسلاک میٹنگ ٹی  
 مریرہ۔ ہموڑے خدا نشان کہ دھما کہ مریک۔ ہمو علاقہ نہ مخلوق تون اوار نور ہم شہید مریک۔

ولے صابرہ جنوزان متنگ ان پد ہم تینا کماش آتے پٹاکہ اوقا سوب ان ننا ارا خراب مس۔  
 ولے بروکا کونسلاک او ناظم آتے پچو پروا کس متو۔ کہ داننا خاطر ان شہید مسنے اونا ارا او چناک ہم  
 اریر۔ اوفتے کمک نا ضرورت مریک بلکن ہمو مخلوق تینا راج نا کماش تے اسہ وار نہ بلکن چندی وار  
 وٹ ترسا کامیاب کرینو کہ او کک سیٹ آتا سوب ان چندی ماڑی تا خواجہ مسنو۔



## کھٹیا

اینو ننا راج ٹی امن نا خواستگار آ مخلوق تینا لمسی آ ڈ غارتون مہرنا ثبوت ے پاش کنگ او۔ ننا راج ٹی چندی زبان پارو کاک اور رینگرہ۔ ولے تینا ہمسایہ زبان تے بچو وڑسیٹ نخسان تنگ کن گمان ہم کپسہ۔ راج ٹی زبانک پھل آ تا دستہ غان بار مریرہ۔ ہراڑے ہر پھل تینا زیبا غارنگ تون اور تینا گندے ہم ایلو تسکان سرکنگ ٹی وس کیک۔ ہندا وڑاٹ اینو براہوئی زبان تینا ہنین آ لوز آ تا دوان بلوچستان ٹی کل ان زیات استعمال کنگ۔ داکان بیدس براہوئی زبان نامتکن متنگ اونا قانود قبیلہ غاتیان مریک۔ ہراڑے براہوئی پارو کاک تا قبیلہ غاک زیات مریرہ۔ ہموڑے قانود او حاکم جوڑ مریک۔ براہوئی زبانے دائشرف دوئی ے۔ کہ اونا ریاست قلات نا ۳۸ خان گدر یگانو۔ ہرا کہ بیرہ شش سدو پنجا او ہفت سال اسکان ریاست قلات نا خانی کرینو۔ دا قبائلی نظام نا بند او ے ہم خان قلات میر عمر میروانی تھا۔

اومون مستی میر نوری نصیر خان دا ئی دستہ غاتے جوڑ کر سہ اودے مضبوط کرے۔ دا ہمو نظامے ہرا ئی ہر بندغ تینا تینا حق آ تا ہلنگ او آ جوئی ے تینکن گچین سر پند مریک۔ ہر بندغ اینو قبیلہ نا خواست گار مریک۔ اودے تینا ہمو مہر و مابت یات مریک۔ ہراڑے اونا مخلوق اوڑ کن اسہ آ سرائس مریک۔ ہر بندغ دا گمان کیک۔ کہ ای تینا قبیلہ او مخلوق تون اور تینا زندے گدر یفو۔ دا نظام ٹی اودے ہر ہمو آ سراتی دو بریک۔ ہرا کہ اونا نشان او مان نا ذرائع مریرہ۔ اینو اگہ قبیلہ نا اسہ بندغ نئے آ ویل نئے برے تو اونا ویل ے مرکنگ کن قبیلہ نا ہر بندغ تینے مستی کیک۔ دا ہم قبیلہ خواہی نا مہرے ہرا ئی ہر بندغ تفوک مریک۔ اودے تینا سڑ دار ٹگری او کماش آ نا مریک۔

جاگہ نئے آ آگہ کس تون زیاتی نئے مریک۔ تو اونا زیاتی نا پورا واری کن ہر بندغ اوڑ تون کمک کیک۔ اگہ جاگہ نئے آ سیالی نئے مرے اوڑ تون سیالی کنگ نا کوشش ے کے تو اوڑ تون ہمو قبیلہ نا دروشم ٹی سیالی کنگ نا کوشش ے کیک۔ اینو قبیلہ غاک تینا ہر بندغ تون ہمو وڑاٹ کمک کیرہ۔ ہرا وڑاٹ او فتنے ضرورت مرے۔ دا مخلوق ے اسہ جا کنگ او او فتنے ٹی سیوت ودی کنگ نا اسہ ہم شیخ

اسے۔

اگہ نن تینا تخلیق مروکا افسانہ غایتنا نظر شاغن تو نسنن ناراج ناہر گندی او جوانی نظر بریک۔ اینو ننا مخلوق ٹی ہرا کہ تاڑ وواڑ نظر بنگ ے او نا پدان ہموکماش، بکری یا سڑدار آتا بے انصافی خنگ۔ انتے کہ ناراج ٹی سڑدار اونواب اک ہرا کہ عیش و عشرت ٹی تینا قبیلہ غاتے لنگ او او فتیا ہموپرنگی تا اثرات اک خنگرہ۔ ہرا کہ ناراج ٹی بنگ ان پدا وفتے عیاش جوڑ کریر۔ اینو ناراج نا ہمو بے وس آ مخلوق نا پریاد اک ننا مونا بریرہ۔ تو او فنتے ٹی ہم چندی ظالم وزوراک او بکری یا سڑدار کسے نادو نظر بریک۔ افسانہ ہمو گندا نگا حقیقت نگاری تے پیش کیک۔ ہرا کہ ناراج ٹی منگ او۔ انتے کہ ناراج ٹی ہمو است ہسونی آ واقعہ غاک ہرا کہ ناراج ے بے قرار کرینو۔ او فنتے افسانہ غاتا دروشم تریسہ مون مستی اتنگا نے۔ اندا سوب ے کہ ناراج ٹی افسانہ ے کل ان زیات شون تنگانے۔ او ٹی ہر دور نا جوانی او گندی تے قلم ٹی لوز آتا بندی کریسہ مستی اتنگا نے۔

جاگہ کسے آپرنگی تا ظلم او زوراک او ننا مری قبیلہ او او فتیا ہوت آتا تینا ڈیہہ کن دتر تنگ ے افسانہ نادروشم تریسہ نوشتہ کنگانے۔ اودا مقصد ے ہم پاش کنگ ناکوشست ے کنگانے کہ اگہ ناراج ٹی قبیلہ غاک سیوت کتوس تو بروکا ہر دور نسنن تینا غلام جوڑ کیک۔ ننے ان ننا مرضی کاتک۔ اونا حکم ے تینا خن تیا تخوی مریک۔ جاگہ کس ناراج آتا ظلم تینا مخلوق تے تینا ے جوڑ کرسا او فنتے بیگار کنگ تینا ہیبت نا او فنتے پابند کنگ او فتیا نیاری تے تینا چوکری جوڑ کرسا ظلم کنگ ے ہم افسانہ نادروشم تنگانے۔ دا کلہو ہم نسنن افسانہ غاتے ٹی ملانے کہ اگہ کس کس تینا کماش یا بکری تا بابت ٹی باء ان اسہ لوز کس کشا تو اودے باغی منگ نا مہر خلنگ۔ اودے نا فرمان پانگ۔ اندا اوڑاٹ گڑاس بکری یا سڑدار تینا چنا تا زندے آسرائی تیان پر کنگ کن او فنتے جوانو تعلیم تنگ کن ملک ان ہم پیشن راہی کیرہ۔ ولے تینا خلق ٹی مخلوق نا چنا تیکن اسہ سکول کسے نابند و بست ے ہم کپسہ۔ او فنتے دا گمان مریک کہ اگہ ناراج غرا آتا چناک خوانار تو او فک ناراج غرا او ننا غلامی ے ہراڑے کنگ کیرہ۔ او فتا استیٹی ہرا کہ گڑتی ے او فنتے تینا مخلوق نا خدمت کنگ ان تورک۔

ولے ایلو پارہ غا ہمو خواری کس آبرغ تینا حید و خواری ٹی اوڑکن آسرائی ودی کیک۔ تینا چنا

تے ہم اونا غلام جوڑ کیک۔ ہندن قبیلہ والا ک اودے تینا قبیلہ ناکماش جوڑ کرسا اوڑکن تینا فصل آتا چارکے ہم ایترہ۔ جاگہ کس تو ننا خلق آتی کماش وسر دار آک تینا حویلی کس جوڑ کیرہ۔ اوڑے تینا مخلوقے کاریم کرفرہ۔ وختس ہندن مریک کہ خلق ناخلوق تینا کماش یاسر دار ناخلوقی ٹی دے کس بیگاری کیک۔ اونا ضرورت آتے پور وکیک۔ اونا فصل آتے سنبھالک ہندا اوڑاٹ دے انا اسٹ کسے نا واربریک۔

اگہ زن تینا راجی دود آتے ٹی نیاری تا پلو آنظر شاخن تو ننے تینا ہمو بیوس آنیار کیک ہرا کہ تینا قوم وقبیلہ غانا عزت کن تینے آہر ڈدے سہرہ۔ اوفتیا ظلم اوزوراکی ننے تینا راج نا بے انصافی تیان پامدار کیک۔ جاگہ کس تو افسانہ غاتے ٹی ہمو خلق نانیاری ہرا کہ زیبا وتینا نیک کڑدارناسوب ان خلق ٹی اسٹ یا گودی پانتنگ اوفتے خن ٹی خلوقا سر دار مریک۔ یا ہمو خلق ناکمری مریک۔ اونا باوہ گے گڑاس پیسہ نالالچ ترسا اونا مسٹرہے تینا کیک۔ جاگہ سیا تو باوہ ہم ہمو مسٹرہے پیسے کسے آہہا کنگ نالالچ کے کیک۔ تاکہ اونا گزارن مرے۔

ولے تینا مسٹرنا زندنا بابت ٹی ہچو سوچ کس ہم کپک کہ کنا مسٹرہ اینو خاخر ٹی ہشکنک ٹی ہے۔ جاگہ کس تو لمہ و باوہ تینا مسٹرنا مرضی ہے اونا بے غیرتی پارسا اودے سیا کارنا پن ایترہ۔ او خلق ٹی ہو کہ شاغرہ کہ فلانی اینو سیا کار مسنے۔ جاگہ کس تو سیٹھ یا ہستگار کسے تون باوہ تینا ورنانا غا مسٹرہ ناسانگ ہے کیک۔ اوتینا خیال ٹی اودا سر پند مریک۔ کہ کنا سالم اینو ہستگار و بندخ اسے۔ کنا مسٹرہ ہم آسراتی ٹی تینا وختے گدر لیک۔ ولے اودے داسما تمک کہ اینو نامال اوڈی ناگرو شک اونا خن تے کورکنگ ہے۔ ولے اونا مسٹرہ ناہرا کہ مونا زند مریک۔ اودے خاخرنا زراب ہشک۔ جاگہ سیا گڑاس پیسہ کن باوہ ہم تینا مسٹرہے تینا ہمسرتیون سانگ ایٹک۔ ولے مسٹرہ تینا باوہ ناعزت ناسوب ان کس تون ہچ گلہ کپک۔ او پیرہ تینا قسمت اوتینا بدبختی پاریسہ ڈر داتے سہک۔ جاگہ کس ملاتا تخین ناسوب ان تینا مسٹرہ اوچناتے ڈر داتا گواچی کیک۔ داہمو ویل آکوہرا کہ ننا راج ٹی اینو اسکان مخلوق ٹی تاڑ وواڑودی کنگ او۔ ولے قبیلہ ناتینا اسے قانوڈس مریک۔

## حوالہ غاتا کتاب آک

- براہوئی اکیڈمی (1976)، ”ٹیکسی“، براہوئی اکیڈمی پاکستان، کوئٹہ
- بنگلہائی، گل، (1984) ”ڈڑداتا گواچی“، سلمان ادبی سوسائٹی، کوئٹہ
- جتک، طاہرہ احساس (2001)، ”صاف ناستار براہوئی اکیڈمی پاکستان، کوئٹہ
- حسنی، حمیرہ صدف، (2006) ”نود“، براہوئی ادبی سوسائٹی، کوئٹہ
- ریسانی، تاج، (1982) ”انجیر نا پھل“، قلات پبلیشرز، کوئٹہ
- زہیر، وحید (1987)، ”شترہ“ براہوئی ادبی سوسائٹی، کوئٹہ
- زہیر، وحید، (1999) ”مہر ناتوش“ براہوئی ادبی سوسائٹی، کوئٹہ
- زہیر، وحید، (2002) ”بروئے“، براہوئی ادبی سوسائٹی، کوئٹہ
- ضیاء، عارف، (1984) ”زراب“، براہوئی ادبی سوسائٹی، کوئٹہ
- ضیاء، عارف، (2005) ”زندان“، براہوئی ادبی سوسائٹی، کوئٹہ
- گل، خدائیداد، (2015)، ”راہی رنگ“، براہوئی ادبی سوسائٹی پاکستان، کوئٹہ
- مینگل، ڈاکٹر عنبرین، (2009)، ”صحب نامزل مراف“، کالج پبلیشرز، کوئٹہ